

ВІДГУК

доктора мистецтвознавства, професора, завідувача кафедри
музикознавства та культурології
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ЗАВ'ЯЛОВОЇ ОЛЬГИ КОСТЯНТИНІВНИ

та кандидата мистецтвознавства, професора, завідувача кафедри теорії музики
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

КОХАНИК ІРИНИ МИКОЛАЇВНИ

**на творчий мистецький проєкт
аспірантки творчої аспірантури кафедри струнно-смичкових інструментів
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського**

ЯРОПУД НАТАЛІ ВІКТОРІВНИ

**«ЖАНР ПОДВІЙНОГО КОНЦЕРТУ
В ЕВОЛЮЦІЇ ВІОЛОНЧЕЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА»,**

поданий на здобуття ступеня доктора мистецтва
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

Актуальність теми творчого мистецького проєкту та обґрунтованість його положень. Концертний жанр має тривалу і багату історію в європейській музичній культурі. Він представлений величезним різноманіттям творів композиторів різних країн, стилів і творчих напрямків, що охоплюють значний проміжок часу (кінець XVII – початок XXI століть). Провідне місце жанр концерту займає і у виконавській практиці, яка демонструє змагальну спроможність музикантів, уміння злагоджено вести діалоги різного характеру, проявляючи при цьому віртуозність, найвищий рівень виконавської майстерності. Серед усього різноманіття концертних творів особливе місце посідає подвійний концерт, який є

доволі своєрідним художнім явищем, здатним до збереження традицій і водночас до саморозвитку. Тож актуальність наукової роботи, як і всього мистецького проекту загалом, обумовлюється необхідністю ретельного наукового вивчення цього явища, а також розширення концертного репертуару найкращими зразками минулих епох та сучасними творами.

Об'єктом дослідження стає подвійний концерт для скрипки і віолончелі та двох віолончелей з оркестром другої половини XVII – першої чверті XXI століть, а головну увагу авторка зосереджує саме на вивченні жанрово-стильових особливостей та виконавської техніки, які простежуються в аспекті еволюції концертного жанру (с. 12).

Матеріалом дослідження цілком виправдано обираються твори, які є найбільш презентабельними для цього жанру, – подвійні концерти А. Вівальді для скрипки і віолончелі (*фа мажор*, RV 544) та двох віолончелей (*соль мінор*, RV 531) зі струнними та чембало; Концерт для скрипки та віолончелі з оркестром (*ля мінор*, оп. 102) Й. Брамса; Концерт для скрипки та віолончелі з оркестром В. Кирейка (*ля мінор*, оп. 65); твір «Violoncelles, vibrez!» (1993 р.) для двох віолончелей та камерного оркестру Джованні Солліми, а також важливі для розуміння еволюційних процесів у концертному жанрі інші твори – (*Sinfonia Concertante* для скрипки та альту з оркестром (*мі-бемоль мажор*, К 364) В. А. Моцарта та Потрійний концерт для скрипки, віолончелі та фортепіано з симфонічним оркестром (*до мажор*, оп. 56) Л. ван Бетховена). Більшість з цих композицій увійшли до концертних програм авторського мистецького проекту.

Успішність виконання наукової частини проекту забезпечується тим, що тут, по-перше, чітко окреслені мета і завдання роботи, які послідовно розкриваються дослідницею, а також переконливо сформовані науково-теоретична (авторка спирається на значний корпус праць сучасних українських та зарубіжних дослідників) і методологічна бази дослідження. Поєднання історичного підходу, методів жанрово-стильового, компаративного, виконавського аналізу дозволили

комплексно розглянути подвійний концерт на різних етапах його становлення у науковій і виконавській проєкціях, висвітлити найхарактерніші жанрово-стильові риси подвійних концертів для скрипки та віолончелі, двох віолончелей з оркестром кожного історичного періоду.

Необхідно підкреслити, що рецензоване дослідження позначене *науковою новизною*. Вона обумовлена насамперед тим, що в обраному аспекті та в такому обсязі подвійний концерт для двох віолончелей та скрипки і віолончелі з оркестром у вітчизняному музикознавстві розглянутий вперше. Авторка вводить у науковий обіг базові для цього жанру в європейській музичній практиці два подвійних концерти А. Вівальді (для скрипки і віолончелі (*фа мажор*, RV 544) та двох віолончелей (*соль мінор*, RV 531) струнних та чембало); на основі компаративного аналізу подвійних концертів для скрипки і віолончелі з оркестром Й. Брамса та В. Кирейка накреслює вектор розвитку романтичної моделі концерту в українській музиці; аналітичним шляхом доводить жанрову визначеність твору Джованні Солліми «Violoncelles, vibrez!» для двох віолончелей та камерного оркестру саме як подвійного концерту, де барокова ідея однотембровості втілена сучасними музично-стилістичними засобами.

Особливого схвалення заслуговує робота авторки проєкта над концертом В. Кирейка. Її складність зумовлена відсутністю на сьогодні повної партитури твору. Тому вся аналітика відбувалась на основі рукопису (сольні голоси з партією фортепіано) та аудіозапису оркестрової версії, зробленої видатними українськими музикантами (О. Горохов, В. Червов). Дослідниця не обмежилася вивченням тексту твору, але й здійснила *реставрацію* рукопису та *редакцію* сольних партій скрипки, віолончелі та клавіру, що має також велике *практичне значення* для подальшого існування твору, його повноцінного відновлення на концертній естраді.

До безперечних досягнень роботи віднесемо також *систематизований перелік* подвійних та потрійних концертів за участю віолончелі періоду XVII – до першої чверті XXI століть і *класифікаційні таблиці* (характеризують подвійні

інструментальні концерти за кількісним співвідношенням солюючих інструментів; за тембральними ознаками інструментів; за авторством (композитор; композитор-виконавець; виконавець-композитор); окреслюють жанрово-стильові моделі подвійних концертів за участю віолончелі).

Наукове обґрунтування творчого мистецького проекту має чітку і логічну структуру, складається зі вступу, двох розділів, кожен з яких включає по три підрозділи, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та п'яти додатків. Загальний обсяг роботи складає 128 сторінок. Список використаних джерел містить 94 позиції (серед них 64 джерела – українські, 30 – зарубіжні).

У першому розділі «Інструментальний концерт доби Бароко. Подвійні концерти А. Вівальді» висвітлюються питання виникнення і розвитку інструментального барокового концерту, який розглядається крізь призму принципу концертування. Тут вже намічені тенденції, які визначають специфіку подвійного концерту (його визначення пропонується у Висновках, на с. 92), вирізняючи його з-поміж інших жанрових варіантів завдяки сольному дуєтному концертуванню, визначаються основні параметри, за якими відбувається класифікація концертів. Також окреслюється модель барокового подвійного концерту за участю віолончелі. Отримані теоретичні узагальнення проектуються в аналіз подвійних концертів А. Вівальді для двох віолончелей, струнних та чембало (*соль мінор*, RV 531) та для скрипки, віолончелі, струнних та чембало (*фа мажор*, RV 544), в якому значна дослідницька увага приділяється виконавським особливостям цих творів, що відповідають естетичним і художнім критеріям барокової доби.

У другому розділі «Жанрово-стильова еволюція подвійного концерту в музиці другої половини XVIII – XX століть» послідовно простежується шлях розвитку жанру в музиці класичного, романтичного періодів, у XX столітті. У відповідних підрозділах акцентуються характерні ознаки, що визначають

особливості подвійного концерту кожного періоду, простежуються творчі новації та тяглість традиції, розглядаються нові жанрові моделі у творчості композиторів ХХ століття. Аналітичні нариси присвячені творам, які яскраво репрезентують найхарактерніші риси подвійного концерту свого часу – *Sinfonia Concertante* для скрипки та альту з оркестром (*мі-бемоль мажор*, К 364) В. А. Моцарта, концерти для скрипки і віолончелі з оркестром Й. Брамса та В. Кирейка, «*Violoncelles, vibrez!*» Джованні Солліми. Проведений аналіз також спрямований на усвідомлення виконавцями тих стильових модуляцій у розвитку подвійного концерту, які виникали на кожному еволюційному етапі і визначали принципи художньої інтерпретації цих творів.

Відповідність публікацій і мистецьких апробацій темі творчого мистецького проєкту. Матеріали наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту отримали різнобічну ґрунтовну апробацію у доповідях на дев'яти міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, а також висвітлені у двох наукових статтях у наукових фахових виданнях України (1. Яропуд Н. В. Виконавська стилістика Бароко у подвійних концертах Антоніо Вівальді в умовах сучасного віолончельного виконавства / *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка / [ред.-упор. М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Гельветика, 2023. Вип. 67, том 2. С. 188–196; 2. Яропуд Н. В. Подвійні концерти для скрипки та віолончелі з оркестром Йоганнеса Брамса та Віталія Кирейка: жанрово-стильові виміри / *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2023. Вип. 138. С. 161–174). За темою дослідження також опубліковані тези в матеріалах міжнародної конференції (Яропуд Н. В. Подвійні концерти А. Вівальді для скрипки і віолончелі та для двох віолончелей зі струнними та континуо як об'єкт дослідження та репрезентації в сучасних умовах виконавства / Збірка тез за матеріалами *XXII Міжнародної науково-практичної конференції*

«Молоді музикознавці» у рамках IV Міжнародного науково-творчого проекту «Музична культура сучасності: від наукового осмислення до репрезентації». Київ, 2022. С. 115–117).

Рівень виконання творчого мистецького проєкту. У процесі реалізації творчого мистецького проєкту було виконано декілька масштабних концертних програм, які охопили основні етапи еволюції подвійного концерту для скрипки і віолончелі та для двох віолончелей з оркестром в європейській музичній практиці – від Бароко до сьогодення. Вони включали знакові для цього жанру твори, а також доповнювалися іншими концертами камерно-інструментальної музики за участю віолончелі, які контекстуально збагатили проєкт і дозволили вписати жанр подвійного концерту в загальну еволюцію струнно-смичкового виконавства.

Основу програми першого концерту (відбувся 30.11.2023 року в Малій залі ім. О. С. Тимошенка НМАУ ім. П. І. Чайковського; солісти: Катерина Бойчук – скрипка, Наталя Яропуд – віолончель, заслужена діячка мистецтв України, професорка, завідувачка кафедри струнно-смичкових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського Катерина Полянська – віолончель, за участю кандидата мистецтвознавства, в. о. доцента, завідувачки кафедри старовинної музики НМАУ ім. П. І. Чайковського Ольги Шадріної-Личак – чембало та ансамблю барокової музики) склали чотири подвійні концерти А. Вівальді: Концерт для скрипки, віолончелі, струнних та чембало (*фа мажор*, RV 544); Концерт для скрипки, віолончелі, струнних та чембало (*ля мажор*, RV 546); Концерт для скрипки, віолончелі, струнних та чембало (*сі-бемоль мажор*, RV 547); Концерт для двох віолончелей, струнних та чембало (*соль мінор*, RV 531).

В рамках творчого мистецького проєкту «Жанр подвійного концерту в еволюції віолончельного виконавства» також був проведений концерт «Різдвяна класика» (26.12. 2023 року в Будинку архітектора за підтримки музичної агенції *Svitlo Concert*), в програмі якого прозвучали твори барокової доби: А. Кореллі. *Concerto grosso (соль мінор)*; А. Вівальді. *Пори року. «Зима»*; Й. С. Бах.

Бранденбурзький концерт № 3 (виконавці: Катерина Бойчук – скрипка, Наталя Яропуд – віолончель (*basso continuo*), за участю кандидата мистецтвознавства, в. о. доцента, завідувачки кафедри старовинної музики НМАУ ім. П. І. Чайковського Ольги Шадріної-Личак – чембало та ансамблю барокової музики.

Логічним завершенням творчого мистецького проєкту «Жанр подвійного концерту в еволюції віолончельного виконавства» (концерт відбувся 27.05.2024 року в Малій залі ім. О. С. Тимошенка НМАУ ім. П. І. Чайковського) стало виконання програми з творів ХХ століття, зокрема, Концерту для скрипки та віолончелі з оркестром *ля мінор*, ор. 65 українського композитора Віталія Кирейка (у версії з клавіром; солісти: Катерина Бойчук – скрипка, Наталя Яропуд – віолончель, Олена Жукова – фортепіано) та твору Джованні Солліми «*Violoncelles, vibrez!*» для двох віолончелей та камерного оркестру (солісти: Наталя Яропуд – віолончель, Сергій Казаков – віолончель, за участю камерного оркестру, концертмейстер – Тарас Яропуд). Ця програма продемонструвала шляхи розвитку жанру подвійного концерту в різних культурних традиціях, зокрема, в українському музичному мистецтві, а також намітила різновекторні напрямки композиторських пошуків у сучасній музиці.

Висновки наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту, чітко і об'ємно сформульовані, не тільки відображують основні положення, а й намічають чимало перспектив, які відкриває ця робота. Авторці вдалося, охопивши значний історичний проміжок – від Бароко до сучасності – з одного боку, вписати подвійний концерт в контекст розвитку концертного жанру загалом, дослідивши його на прикладі найкращих зразків у різних стильових проєкціях, а з іншого, виявити його *специфіку*, що полягає в *особливих принципах концертування, складному і примхливому поєднанні сольної, ансамблевої (дуетної) та оркестрової гри, що породжує на різних етапах оригінальні жанрово-стильові моделі.*

Заявлена здобувачкою тема дослідження розкрита послідовно, аргументовано, вона щільно поєднана із здійсненими на високому художньому рівні виконавськими програмами, які викликали слухацьку зацікавленість фахівців і шанувальників музичного мистецтва. Все це є беззаперечним свідченням таланту і професіоналізму авторки. Науковому обґрунтуванню властиві сміливість, пошуковість, новаційність, доказовість висунутих ідей та вичерпаність (на даному етапі) дослідницьких і аналітичних завдань. Усі положення та висновки є самостійно розробленими, добре і всебічно апробованими. Матеріал роботи не містить жодних ознак плагіату.

Виконана на належному науковому рівні робота має свої проблемні зони, які спонукають до дискусії. Виділимо їх у формі запитань.

1. У Вашій роботі велике значення приділено тембральності, тембральній природі струнно-смичкових інструментів як засобу творення загальної концепції твору. В чому полягає Ваша *концепція тембральності* з точки зору розвитку жанру подвійного концерту? Яким Ви вбачаєте її виконавський аспект?
2. В роботі Ви спираєтесь на метод музичної реконструкції (Розділ 1, підрозділ 1.1, сторінки 26-27). Які можливості надав Вам цей метод у реалізації *Вашого* проекту?
3. Що Ви маєте на увазі під визначенням *виконавська реконструкція*?
4. Чому у роботі аналізується Симфонія кончертанте для скрипки і альту з оркестром В. А. Моцарта (підрозділ 2.1, сторінки 59-65), не пов'язана з віолончельним виконавством, а також згадується Потрійний концерт Л. ван Бетховена для скрипки, віолончелі та фортепіано з оркестром *до мажор*, ор. 56 (сторінки 64-66 у підрозділ 2.1 та 69; 76 у підрозділі 2.2)? Яким чином ці твори вплинули на розвиток *подвійного* концерту?

Поставлені питання не применшують значення розглянутої роботи, а, навпаки, підкреслюють її актуальність, широту наукового погляду на предмет дослідження, компетентність авторки у багатьох питаннях віолончельного виконавства загалом, вагомість практичних результатів, отриманих у процесі реалізації творчого мистецького проекту «Жанр подвійного концерту в еволюції віолончельного виконавства».

Усе зазначене дозволяє зробити висновок про те, що творчий мистецький проект «Жанр подвійного концерту в еволюції віолончельного виконавства» виконаний на високому професійному рівні. Його творча й дослідницька складові, що органічно доповнюють одна одну, відповідають всім чинним вимогам МОН України і спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Тож авторка проекту **Яропуд Наталя Вікторівна** заслуговує на присвоєння їй ступеня доктора мистецтва.

Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри музикознавства та культурології
Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка
ЗАВ'ЯЛОВА О. К.

Кандидат мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри теорії музики
Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського
КОХАНИК І. М.

